

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיה"ק ירושלים תובב"א

סעודה שלישית פרשת

קדושים תשב"ז (חלק ב)

עץ חיים היא למחזיקים בה

- במדרש: בפרשת ערלה נרמז ענין החזקת התורה, וחינוך תשב"ד בכ"ג' שנים לאותיות וכן ה' שנים למקרא • במדרש פליאה: שאל האי מינא את רבי מאיר, אנת קארי דמתניתין, אימא לי מעמא דערלה • טעמי הראשונים אמאי בתורה שבכתב נזכר בעיקר רק שבר עולם הזה • עיקר השפעת שפע עולם הזה, הוא על ידי עשיית חסד לאחרים, הן בגשמייות בממונו, והן ברוחניות ללמוד תורה • בכלל "מחזיק" תורה, הוא גם לימוד התורה עצמה כשכללמדין לאחרים, או לתשב"ד • בזהר הקודש: גודל החשיבות והשכר למי שמוכח לחייבא, להחזירם בתשובה ולקרבה לתורה • יסוד התורה הוא חינוך תינוקות של בית דין, שהוא גי' קסא דינקותא • כשם שהמחטיא את חבירו הוא קשה מן ההורגו, כך מי שעוזר לחבירו ברוחניות הוא יותר גדול מהמקיימו בגשמייות • עיקר התקוה הוא שכר עולם הבא •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות להבנת הענין

שנת תשפ"ג לפ"ק

יצא לאור ע"י מערכת לשון קדשו

כל הזכויות שמורות ואיסור השגת גבול ידוע © Copyright

הקונטרסים שיצאו בשנים שעברו אין רשות להעתיקם ולהפיצם ושארית ישראלי לא יעשו ענין להם (בפרט ג. קמ.) וכבר נאמר ואל תשכן באהלך ענין להם (הרב א. י. ד.)

צו מגרב זיין רופט: 1-118-388-5519 | דורך קרעדיט קארד: 845-366-2793 #1700

20 מינוט מתוך 82) זייער קלאר ****

לשון קדשו - קונטרס רב (חלק ב)

קול אוצר יהודא ברוקלין: 718-298-4641
ארץ ישראל: 072-3333419
16 → 3 → 727.2

ארץ ישראל: 072-3275205
ענגלאנד: 0330-350-3110
פעקס: 718-650-2970

לשון קדשו: 929-522-1515

דרוק 1 דערנאך 939 צו הערן די רעקארדינגס. פאר הערות דרוק 3

• זיהם יעלו לזכרון •

הרבני החסיד
מוה"ר זיידא ישראל חיים
בן מוה"ר אלקנה הלוי ז"ל קרוים
נפטר ח' אייר תשכ"ט

הרב החסיד המרומם, ינע בתורה, למד ולימד,
רודף צדקה וחסד, דבק נפשו בצדיקים ובספריהם הק'
רבי אליעזר אבא ז"ל הערמאן
ב"ר חיים הכהן ז"ל
נפטר ח' אייר תשנ"ג

האשה החשובה, אשה יראת ה' היא תתהלל, בעלת צדקה
וחסד וטובת לב
מרת ימל ע"ה ב"ר יחזקאל שרגא ז"ל - אשת
הרה"ח ר' ברוך יודא לעפקאוויטש ע"ה
נפמרה י"ד אייר (פסח שני) תש"ס לפ"ק

לעילוי נשמת האשה החשובה והצנועה
המפורסמת במעשיה הטובים
מרת פערל בת הרה"ג ר' זאב (פעפער) ז"ל
נפמרה ח' אייר תשע"ה
אשת הרה"ח מוה"ר חנני' יו"ט ליפא קויפמאן ז"ל

הרה"ח הישיש המופלג, ירא ה' מרבים, הגה באמרי שפר,
ולבו שפך בתפלה, דבוק ומקושר לרביה"ק זי"ע
הרה"ח ר' אליעזר ז"ל שלעזינגער
ב"ר יהודא ז"ל
נפטר י"ב אייר תשס"ב

KolSatmar.com

יז

קושיות ודקדוקים בפרשת ערלה

ווייטער אין די פרשה געפון מיר די פֿרָשָה פון ערלה.
וְכִי תֵבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וּנְטַעְתֶּם כָּל עֵץ מֵאֵכָל, וְעֵרְלֶתֶם עֵרְלֹתוֹ אֶת פְּרִיו, שְׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֵרְלִים [לא יֵאָכֵל]. וּבִשְׁנָה הָרְבִיעִית יִהְיֶה כָּל פְּרִיו קֹדֶשׁ הַלִּוּלִים לָהּ. וּבִשְׁנָה הַחֲמִישִׁית תֹּאכְלוּ אֶת פְּרִיו, לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ, אֲנִי ה' [אַלְקִיכֶם].

יח

קושיא ט

להבין יתור הלשון באומרו וּנְטַעְתֶּם כָּל עֵץ "מֵאֵכָל", דהלא מהמשך הענין מובן מעצמו כי הכתוב מיירי בעץ עושה פרי (ט) קודם וואָס איז [דער] וּנְטַעְתֶּם כָּל עֵץ "מֵאֵכָל", [דהיה סגי באומרו] וּנְטַעְתֶּם כָּל עֵץ, [שהרי] ס'שטייט דאָךְ [שוין ווייטער] וְעֵרְלֶתֶם אֶת פְּרִיו, ווייסט מען דאָךְ אַז ס'איז דאָ דערויף פִּירוֹת [ושהכתוב לא מיירי באילני סרק]. פֿאַרוואָס דאַרף ער זאָגן כָּל עֵץ "מֵאֵכָל".

יט

קושיא י

למה הוצרך לומר וּבִשְׁנָה הַחֲמִישִׁית תֹּאכְלוּ אֶת פְּרִיו, והלא מעצמו נבין זה דכשאר עוד איסור יאכלו הפירות, דהא אדעתא דהכי נמעי להו
שְׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֵרְלִים וגו', וּבִשְׁנָה הַחֲמִישִׁית תֹּאכְלוּ אֶת פְּרִיו.
(י) לכאורה פֿאַרוואָס דאַרף צו שטיין וואָס מ'זאל טון בִּשְׁנָה הַחֲמִישִׁית, נו אודאי [מכיון ששוב אין בה לא ערלה ולא נטע רבעי, הרי זה מותר לאכלו].
איבערגע, [שלא נפרש] איז נישט אַזוי, איז חולין.
[און דאָ] שטייט [אויך וואָס] מ'זאל טון [בשנה החמישית. והיה סגי שיאמר] דריי יאָר זאל מען נישט עסן, און דאָס פערטע יאָר איז כָּל פְּרִיו קֹדֶשׁ הַלִּוּלִים, [און] שוין. דאָס איבריגע אַז מ'זאל עסן [בשנה החמישית, לכאורה אין צריך להשיענו זאת, שהרי] נו אודאי, וואָס דען, אודאי עסט מען פון פִּירוֹת, [וכמו שאומרים] [בברכת מעין שלש] וְנֹאכַל מִפְּרִיהָ.
ער דאַרף מיר דערציילן תֹּאכְלוּ אֶת פְּרִיו? אַז מ'זאל עסן.
אַז ס'שטייט נישט קיין שום אַזְהָרָה, ס'שטייט נישט קיין שום אִיסור [כבערלה], און קיין שום צווי דערמיט [כבנטע רבעי, ממילא] ווייסט מען [שוין אַז] ס'איז אַזוי ווי אַלע תְּבוּאָה.
ס'שטייט נישט אין ערגעץ [בשאר אזהרות שבתורה] וואָס מ'זאל טון מיט די תְּבוּאֹת, נו אודאי איז עס געמאַכט געוואָרן צום עסן.

כ

קושיא יא

ומה שאמר עוד להוסיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ, פירש"י דברה תורה כנגד יצר הרע, שלא יאמר אדם הרי ד' שנים אני מצמצער בו חנם, לפיכך הבטיח כי בזכות מצות ערלה ונטע רבעי, יכנס ברכה להוסיף לָכֶם תְּבוּאֹת ווידעראום דער פסוק פירט אויס לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ, [ופירש רש"י]^א דיברה תורה קעגן יצר הרע, זאָלסט נישט מיינען איך פלאָג מיך דריי יאָר און מ'עסט נישט, און

^א ברש"י (יט, כה): לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ. המצוה הזאת שתשמר, תהיה להוסיף לָכֶם תְּבוּאֹת, שבשכרה אני

דאָס פערטע יאָר מוז מען פאַרן דערמיט [קײן ירושלים. ונמצא מ'דארף] זיך פלאַגן דערמיט, [און] ס'איז אַ שאַדן. זאָגט ער ניין, [ווייל] דעס וועט דיר גורם זיין [אז] דורכדעם וועט מער וואַקסן, לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ. איבערדעם שטייט אין פסוק לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ. אזוי זאָגט דאָךְ רש"י.

כא

וקשה דלפי זה היה לו לומר כן לעיל אצל ג' שנות ערלה, או אצל שנה הרביעית, ולמה נאמר זאת אצל שנה החמישית, שאז כבר אוכלים את פריה ואינם מצמצמים, וגם אין בו מצוה

(יא) לכאורה (איז שווער), דער לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ איז דאָךְ וועגן דעם, וועגן יצר הרע, וועגן די איבעריגע פיר יאָר וואָס מ'קען נישט אַזוי עסן, דאָס איז דאָךְ נישט וועגן 'דעם' [אודות שנה החמישית].

[וואס כן] העט דאָךְ דער לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ גיווען געדארפט שטיין 'אויבן', ביי [דעם פסוק ש'ש שנים] יְהִי לָכֶם עֲרֵלִים, אָבער ביי [דעם פסוק ובשנה הרביעית יְהִי] קִדְשׁ הָלֵלִים, [שהרי] 'דעס' איז [דאָךְ דער גורם אויף] לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ.

[אָבער] דעס וואָס מ'עסט דערנאָך [בשנה החמישית], נו מילא דאָס איז דאָךְ נישט קיין שום מַצְוָה, פאַרן 'עסן' קומט דען דער שִׁכָּר [פון] לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ?

דעס איז דאָךְ פאַרדעם [שכר], אַז דו וועסט האַלטן די עֲרֵלָה מיט נְטַע רַבְעִי [בארבע שנים ראשונים] וועט זיין לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ. [אָבער] דאָס איז דאָךְ נישט וועגן דעם בִּשְׁנָה הַחֲמִישִׁית, דורך דעם תאכלו את פְּרִי.

דאָרף דאָךְ עס נישט שטיין ביי 'דעם' פֶּסוּק, דאָרף עס שטיין ביי 'יענע' פֶּסוּקִים.

כב

קושיא יב

במדרש רבה מביא לכאן הפסוק עץ חיים היא למחזיקים בה, ומאריך בענין החזקת התורה. וצריך ביאור להבין שייכות כל הדרש בענין החזקת התורה, לפשט הכתוב דמיירי בדיני ערלה ונטע רבעי שבפירות האילן

אין מדרש - לאָמיר זען - [שטייט אין] מדרש רבה², וְכִי תִבְאוּ אֶל הָאָרֶץ וְנִטְעַתֶּם פֶּלַעַץ מֵאֵכֶל, זֶה שֶׁאָמַר הַכְּתוּב (משלי ג, יח) עֵץ חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ.

מברך לכם פירות הנטיות. היה רבי עקיבא אומר, דברה תורה כנגד יצר הרע, שלא יאמר אדם הרי ארבע שנים אני מצטער בו חנם, לפיכך נאמר לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ. - [ומקורו בתורת כהנים].

² בויקרא רבה (כה, א-ב): וְכִי תִבְאוּ אֶל הָאָרֶץ וְנִטְעַתֶּם פֶּלַעַץ מֵאֵכֶל. הדא הוא דכתיב (משלי ג, יח) עֵץ חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ וכו'. רב הונא בשם רבי בנימין בן לוי אמר, משל למלך שאמר לבנו צא לפרקמטיא, אמר לו, אבא מתירא אני בדרך מהלפטים, וּבָיִם מפני אפורטיין (ליסטים שבים). מה עשה אביו, נטל מקל וחקקו ונתן בו קמיע, ונתנה לבנו, ואמר לו יהי המקל הזה בידך ואי אתה מתיירא משום בריה. אף כך אמר הקדוש ברוך הוא למשה, אמור לישראל, בְּנֵי עֶסְקוּ בַתּוֹרָה, ואין אתם מתייראים משום אומה.

אילו נאמר עֵץ חַיִּים הִיא 'לְעַמְלִים' בָּהּ, לא היתה תקומה לשונאי ישראל [ומפרש מהרז"ו: דה לא יתכן שיהיו כל ישראל עמלים בתורה תמיד, כי מי יחרוש ומי יזרע וכדומה], אלא 'לְמַחְזִיקִים' בָּהּ.

אילו נאמר אֶשֶׁר לא 'לְלמד', לא היתה תקומה לשונאי ישראל, אלא (תבוא כז, כו) אֶשֶׁר לא יָקִים אֶת כָּל דְּבָרֶי הַתּוֹרָה הַזֹּאת. לכך נאמר עֵץ חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ.

רב הונא אמר, אם נכשל אדם בעבירה חייב מיתה בידי שמים, מה יעשה ויחיה, אם היה למוד לקרות דף אחד, קורא שני דפים, ואם היה למוד לשנות פרק אחד, ישנה שנים. ואם אינו למוד לקרות ולשנות, מה יעשה ויחיה, ילך ויעשה פרנס על הצבור וגבאי של צדקה, והוא חי וכו'.

כִּי בָצַל הַתְּקִמָּה בָּצַל הַכֶּסֶף (קהלת ז, יב), אמר רבי אחא בשם רבי תנחום בר רבי חייא, למד אדם ולימד ושמר ועשה, והיתה סיפק בידו למחות ולא מיחה, להחזיק ולא החזיק, הרי זה בכלל ארור. הדא הוא דכתיב (דברים כז, כו) אֲרוּר אֶשֶׁר לא יָקִים. רבי ירמיה אמר בשם רבי חייא, לא לְמַד אדם ולא עָשָׂה ולא שָׁמַר ולא לְמַד

פירט ער אָפּ אַ גאַנץ אריכות [בנוגע] דאָס חשיבות התורה. אַז מ'האָט די תורה הקדושה, האָט מען נישט מורא פאַר די אומות העולם. דאָס גאַנצע, דער כח [פון אידן] איז די תורה.

[און] צום סוף זאָגט ער, אַי כתיב עין חיים היא 'לעמלים' בה, לא היה תקומה לישראל, אלא כתיב 'למחזיקים' בה, ווער ס'איז מחזיק די תורה. פירט ער דאָרט אַ גאַנץ אריכות דערפון, [מענין] יששכר זבולון, [וועגן] דער גרויסער זכות פון זבולון וואָס ער האָט מחזיק געווען די תורה פאַר יששכרין, [ולכך נאמר] עין חיים היא למחזיקים בה.

(יב) לכאורה וואו קומט דער דרש אהער, צו ערלה?

כג

דער יפה תואר וויל זאָגן, אַז ער דרש'נט ונטעתם, אַז ער הייסט פלאנצן, דאָס מיינט מען נטיעות של תורה, די תורה ווערט אָנגערופן 'עין חיים' היא למחזיקים בה, [וממילא] אַז ס'שטייט [ונטעתם] 'כל עין', מיינט ער דאָס אויך.

כד

על כל פנים אָבער מ'שמועסט דאָך דאָ פון די פירות פון ערלה, דאָס איז דאָך ה'לכות 'כפשוטו'. זאָגט ער [אז] על כל פנים דאָס איז מקושר, ער זאָגט דאָס אויך [בפסוק, אבל יש לבאר עוד להבין השייכות מדרשת הכתוב דמיירי בלימוד התורה, לפשט הכתוב דמיירי בדיני פירות ערלה].

כה

קושיא יג

גם צ"ב מה שדרשו שם דאילו נאמר עין חיים היא 'לעמלים' בה, לא היתה תקומה לשונאי ישראל, אלא כתיב 'למחזיקים' בה. דאָף דודאי גדול שכר המחזיקים, אבל ודאי לא גרע מהם שכר העמלים ועוסקי התורה עצמן

(יג) און פאַרוואָס [אילו נאמר] 'לעמלים' [בה] לא היה לישראל תקומה.

ממה נפשך, אַז דער אייבירשטער העלפט ס'איז מלאכתך [נעשית] על ידי אחרים [ואין יששכר צריך להחזקת זבולון, מה טוב ומה נעים], אָבער [אטו היא עין חיים רק] למחזיקים בה? נו אודאי איז פאַרהאַנגן דאָס אויך [גם להמחזיקים, שהרי] ס'קען דאָך נישט יעדערער זיין [מהעוסקים בה לבד, אבל גם "להעוסקים בה" היא בודאי עין חיים, ואם כן] פאַרוואָס [שטייט נאָר] עין חיים היא "למחזיקים" בה, [והיה לו לומר "להעמלים בה ולהמחזיקים בה"].

לאחרים, ולא היתה סיפק בידו להחזיק, והחזיק, ולא למחות ומיחה, הרי זה בכלל ברוך [אשר יקים] וכו'. שמעון אחי עזריה אומר משמו [ע"י משנה זכאים א ב, וטהרות ח ז]. והלא שמעון היה גדול מעזריה [ולמה נקרא בשם אחי עזריה]. אלא על ידי שהיה עזריה עוסק בפרקמטיא, ונותן בפיו של שמעון, לפיכך נקרא הלכה על שמו. ודכותה [בכרה לג, יח] [לזבולן] אָמר שָׁמַח זְבוּלָן בְּצִאתָהּ וּיששכר בְּאֵהָלֶיהָ, ולא יששכר גדול היה מזבולן? אלא על ידי שהיה זבולן מפרש מישוב [לתוך הים] ועוסק בפרקמטיא ובא ונותן לתוך פיו של יששכר, נותן לו שכר בעמלו, לפיכך נקרא הפסוק על שמו, שנאמר שָׁמַח זְבוּלָן בְּצִאתָהּ וּיששכר בְּאֵהָלֶיהָ וכו'.

³ ביפה תואר על ויק"ר שם: הה"ד עין חיים היא כו'. איכא למידק מאי טעמא דרשא זו גבי ונטעתם כל עין מאכל. ועוד וכו' [עיי"ש עוד קושיות]. ויראה דבעי למדרש ונטעתם כל עין מאכל, הערה אל לימוד התורה וקיום מצותיה, שהם נטעי נעמים, מיתורא דונטעתם, דאם לא כן כי תבאו אל הארץ "וערלתם ערלת פרי כל עין מאכל" מיבעיא ליה, ומדכתב "ונטעתם", משמע דבנטיעה עצמה מצוה איכא, והיינו נטיעת התורה כדפירש בדרשא. ועל זה מייית קרא דעין חיים, לזכר לומר דתורה איקריא עין חיים. ומכיון דמייית ליה דריש ליה, כדרך המדרש וכו'.

כו

קושיא יד

ובתנחומא וילקוט שמעוני דרשו פרשה זו על ענין חינוך התינוק ללימוד התורה, כי בן שלש שנים מלמדים לו אותיות התורה, ובן חמש שנים למקרא

און אין תנחומא^א און ילקוט^ב, אין די מדרשים טייטשן זיי גאָר דעם פסוק (על לימוד תשב"ר), גאָר נעמט מען אַרױס אינגאַנצן פונעם פֿשט.

שְׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה עֶרְלִים גִּיט אַרױף אויף אַ חנוּךְ, אויף אַ תִּינוּךְ, שְׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֶרְלִים מֵיִנֵּט מֵעַן דִּי עֲרֻשְׁתֵּי דְרֵי יאָר, (ווען) מ'קאָן נישט רעדן און מ'טוט גאָרנישט. וּבִשְׁנָה הָרְבִיעִית לערנט מען אים שוין אוֹתִיּוֹת, קִדְשׁ הַלּוּלִים. וּבִשְׁנָה הַחֲמִישִׁית תֹּאכְלוּ אֶת פִּרְיוֹ, איז בן ה' שנים למקרא^ה, דאָרף ער שוין אָנהייבן צו לערנען, סְפִי לִיהַ כְּתוּרָא^ו. מֵכָאן אַמְרוּ בֶּן חֲמֵשׁ שָׁנִים לְמִקְרָא, פון דעם פסוק האָט מען זיך אויפגעדרינגען בֶּן חֲמֵשׁ שָׁנִים לְמִקְרָא^ז.

כז

וכן הביא רש"י והברטנורא דרשו זו במסכת אבות, על המשנה בן חמש שנים למקרא

רש"י [על מסכת אבות], אויף די משנה^ח בֶּן חֲמֵשׁ שָׁנִים לְמִקְרָא, זאָגט רש"י אזוי, און דער ברטנורא^ט, דָּרְשׁוּ, זיי האָבן עס אַרױסגעלערנט פון דעם פסוק שְׁלֹשׁ שָׁנִים

^א בתנחומא (סימן יד): וְנִטְעָתֶם וְעֶרְלִתֶם, הכתוב מדבר בתינוק. שְׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֶרְלִים, שאינו יכול להשיח ולא לדבר, וּבִשְׁנָה הָרְבִיעִית יִהְיֶה כָּל פִּרְיוֹ קִדְשׁ, שאינו מקדיש לתורה, הַלּוּלִים לַה', מהו הַלּוּלִים, שבשעה ההוא [הוא] מהולל להקב"ה. וּבִשְׁנָה הַחֲמִישִׁית תֹּאכְלוּ אֶת פִּרְיוֹ, משעה שהוא מתחייב לקרות בתורה, מֵכָאן ואילך להוסיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ. מֵכָאן שנו רבותינו (אבות ה, כא) בֶּן חֲמֵשׁ שָׁנִים לְמִקְרָא, בֶּן עֶשֶׂר שָׁנִים לְמִשְׁנָה. [וכן פירשו כאן בדעת זקנים לבבלי התוספות, ובאור החיים הק'].

^ה בילקוט שמעוני (רמז הרטח) מביא הדרש כמו בתנחומא, אבל בסיום הענין בהחילוק בין עולם הזה לעולם הבא, מובא שם בזה^א: "בעולם הזה אדם מלמד את בנו תורה ומשכחה, אבל לעתיד לבא הקב"ה מלמדה, שנאמר (ישע' נד, יג) וְכָל בְּנֵיךָ לְמוֹדֵי ה' וְרַב שְׁלוֹם בְּיָנֶיךָ.

^ז כלשון רש"י והברטנורא על זה במשנה דאבות (ומובא לשון זה להלן). ומקורו בגמרא כתובות (נ:): אמר רב יצחק, באושא התקינו שיהא אדם מתגלגל עם בנו [פירש"י: מסרב מללמוד יגלגל עמו בנחת ובדברים רכים] עד שתיים עשרה שנה, מֵכָאן ואילך יורד עמו לחייו [לרדותו ברצועה ובחוסר לחם]. איני, והא אמר ליה רב לרב שמואל בר שילת [מלמד תינוקות היה], בציר מבר שית לא תקביל, בר שית קביל, וְסָפִי לִיהַ כְּתוּרָא [העליטתו תורה כשור שאתה מלעיטו ואובסו מאכל]. אין, סְפִי לִיהַ כְּתוּרָא, מיהו אינו יורד עמו לחייו עד לאחר שתיים עשרה שנה. ואי בעית אימא לא קשיא, הא למקרא הא למשנה, דאמר אביי אמרה לי אס, בר שית למקרא, בר עשר למשנה, בר תליסר לתעניתא מעת לעת [להתענות כל היום, וחניכא לשעות מקודם לכן שנתיים, כדאמרין ביומא (דף פב)], ובתינוקת בת תריסר [שהיא ממהרת להביא כח, שאינה מתשת כח בלימוד תורה. ותתי סרי דקאמר שנת שתיים עשרה גופא קאמר, דאי בת שתיים עשרה יום אחד דאורייתא היא, שמביאה שתי שערות וכת עושים, ואין צורך לנו ללמוד ממניקתו של אביי].

ועיין שם בחידושי הריטב"א, דמה שאמרו בר שית, הכוונה לתחילת שש, דהיינו בן חמש.

^ח והובא להלכה בדרכי משה להרמ"א (י"ד רמח, ד): וכתב הרב האברבנאל (בספר נחלת אבות) פרק בעשרה מאמרות (אבות ה, כא) כי יש אומרים דאע"ג דבן חמש למקרא, בן שלש שנים לאותיות, ללמוד אותיות התורה. ומצאו להם סמך מן המדרש, שְׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֶרְלִים וּבִשְׁנָה הָרְבִיעִית קִדְשׁ הַלּוּלִים, רצ"ל ללמוד אותיות התורה.

ובפירשה (סמ"ח, ח): בן חמש למקרא וכו'. ומכל מקום מלמדין אותו כ"ב אותיות התורה מיד אחר שיהיה בן שלש, ומביאין אשמעיה ממה שכתוב שְׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֶרְלִים וּבִשְׁנָה הָרְבִיעִית קִדְשׁ הַלּוּלִים לַה', והאדם דומה לעץ שכתוב (דברים כ, יט) כי האדם עץ השרה, וכ"כ הרי"י [אברבנאל] במסכת אבות.

ועיין בשלחן ערוך (שם סעיף ח): מכניסים התינוקות להתלמד בן חמש שנים שלימות וכו'. ועל זה כתב הרמ"א: ומכל מקום מיד שיהיה בן שלש שנים שלימות מלמדין אותו אותיות התורה, כדי שיוגיל עצמו לקרות בתורה. - ועל זה כתב הטורי זהב: ורמז לדבר, שְׁלֹשׁ שָׁנִים עֶרְלִים יִהְיוּ וגו'.

^ט במשנה אבות (ה, כא): בן חמש שנים למקרא, בן עשר למשנה, בן שלש עשרה למצות וכו'.

ובפירש"י שם: בן ה' שנים למקרא. קרא קא דריש, דכתוב וּבִשְׁנָה הָרְבִיעִית יִהְיֶה כָּל פִּרְיוֹ קִדְשׁ, שמחנכין אותו לאותיות. וּבִשְׁנָה הַחֲמִישִׁית כתב להוסיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ, וכדאמרין התם (כתובות שם) מֵכָאן ואילך סְפִי לִיהַ כְּתוּרָא למקרא. שמכניסין אותו ללמוד תורה ופסוקים, אבל לא קודם לכן לפי שהתורה מתשת כחו של תינוק.

וגו' ובשנה החמישית תאכלו את פרי' להוסיף לכם תבואתו, פון דאנעט איז דאס געדרינגען.

כח

וגם בזה יש להבין שייכות הדרש בענין חינוך תשכ"ר, לפשט הכתוב דמיוירי בדיני ערלה ונטע רבעי שבפירות האילן (יד) לכאורה איז נאך אביסל שווער אויכעט, דער פסוק שמועסט דאך פון נטיעות פון ערלה, איך דרש'ן דאך פון דעם הלכות, [אז] דער דין איז [אז] דריי יאר איז ערלה, און נטע רבעי [בשנה הרביעית], איך ברויך עס האבן לגופיה, אין מקרא יוצא מידי פשוטו (שבת סג). נאר זיי האבן עס מסמין געווען אויף דעם, על כל פנים אזוי זאגן אלע [שכן] דרשו, פון דאנעט האב איך עס ארויסגענומען, דעם גאנצן חינוך שטייט דא אין די פרשה פון ערלה. [וצריך ביאור שייכות הענינים מזה לזה].

לד

קושיא יז

באור חדש מביא מדרש פליאה: שאל האי מינא את רבי מאיר, אנת מארי דמתניתין, אימא לי טעמא דערלה, ואימא לי בשעה דקבילתן אורייתא אמאי לא בעיתו שרכון לעולם הבא דער אור חדש אין קידושין דף נ"ז דארט ערגעץ אין די סוגיא פון המקדש בערלה, ברענגט ער א מאמר נפלא. ברענגט ער א מאמר וואס זיי האבן זיך געפלאגט דערויף - זאגט ער - גדולי דורות שלפנינו, אזוי ברענגט ער ס'שטייט אין כמה ספרים. - איך האב עס נישט געזען, נאר נאמן עלינו דער אור חדש. - ברענגט ער דארטן דער אור חדש א מאמר, דאס לשון, וזה לשונו, עפעס א פלא פון א מאמר: שאל האי מינא את רבי מאיר, אנת הוא מארי דמתניתין, דו ביסט מארי דמתניתין, אימא לי טעמא דערלה, זאג מיר טעמא דערלה, ואימא לי בשעה דקבילתו אורייתא אמאי לא בעיתו שרכון לעולם הבא. אזוי ברענגט ער דאס לשון פון דעם מאמר, פון דעם מדרש. [און] ער זאגט דארטן בדרך פלפול דערויף, לפי דרכו.

לה

ויש להבין ביאור שאלות אלו, ושייכות הב' שאלות זה לזה

(יז) נאר וואס מ'קען זאגן בדרך אגדה פשט, [לפי דרכינו]. [שהרי] ס'איז דאך א פלא די צוויי שאלות פונקט, [און] וואס א שייכות דאס האט. [דכל שאלה בפני עצמה, צריך ביאור שייכותה להקדמה שהקדים לה, וכן קישור ב' השאלות האין תלויים זה בזה]. ס'איז אינגאנצן א מאמר נפלא.

^ט ובפירוש הברטנורא שם: בן חמש שנים למקרא. מערלה ילפינן, דכתיב שלש שנים יהיה לכם ערלים וגו'. ובשנה הרביעית יהיה כל פרי' קדש הלולים, שאביו מלמדו צורת האותיות והיכר הנקודות. ובשנה החמישית תאכלו את פרי' להוסיף לכם תבואתו, [והוא מה שאמרו בגמ' כתובות] מכאן ואילך ספי ליה כתורא.

^י בספר אור חדש (להג"ר אלעזר קאליר אב"ד רענקין, בן חתו של הפנים מאירות) על מסכת קידושין (נו: בד"ה בפיסקא וחולין) כתב בתוך דבריו וז"ל: וביאורתי בדרושי, מדרש פליאה מה שמצאתי בכמה ספרים, שעמדו גדולי הדור שלפנינו בזה, והוא גם בספר ראש יוסף, אשר יאמר כי הוא זה: שאל האי מינא את רבי מאיר, אנת מארי דמתניתין, אימא לי טעמא דערלה, ואימא לי בשעה דקבילתן אורייתא אמאי לא בעיתו שרכון לעולם הבא. והוא פלא.

^א נוסח המאמר בלשון הקודש: שאל ההוא מין את רבי מאיר, הלא אתה הוא גדול במשנה, אמור לי הטעם של ערלה. ואמור לי מדוע בשעה שקבלתם את התורה לא בקשתם שרכון לעולם הבא.

פא

ישוב הקשויות בפרשת ערלה

הקדמה לישוב קושיא ז"א

קודם, כ'האב גערעכנט (לברא) דעס וואָס ס'שטייט דאָ וּבְשָׁנָה הַחֲמִישִׁית תֹּאכְלוּ אֶת פְּרִיָו, פֶּאֶרְוֹאָס שטייט דער לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ, פֶּאֶרְוֹאָס שטייט [עס] דאָ ביי שָׁנָה הַחֲמִישִׁית.

פב

הרמב"ם כתב בפירוש המשניות, דרך במצות שבין אדם לחבירו אוכל פירותיהן גם פֻּעֵלָם הָזֶה, כיון שהם מצות שעושים בהם חסד גם בעולם הזה, אבל במצות שבין אדם למקום, כל שזכרם הוא פֻּעֵלָם הָבָא

(דהנה) לעולם זאָגט דאָךְ דער רמב"ם, דער רמב"ם זאָגט"ב אין די משנה אין פאה (א, א), אַלּוּ דְּבָרִים שְׂאִין לָהֶם שְׁעוֹר, - די משנה וואָס מ'זאָגט יעדן טאָג נאָךְ בְּרַכַּת הַתּוֹרָה, - הַפֶּאֶה וְהַבְּכּוֹרִים וכו', וְתִלְמוּד תּוֹרָה פִּנְגֵּד פּוֹלָם. [דאָרט] אין פירוש המשניות להרמב"ם, גיט ער צו פֶּאֶרְשׁטִיין, [ענין המבואר במשנה דייקא במצות האלו אדם אוכל פירותיהן פֻּעֵלָם הָזֶה וְהִקְרַן קִימַת לְעוֹלָם הָבָא.

גיט ער צו פֶּאֶרְשׁטִיין, דעס וואָס מ'טוט מְצוֹת פֶּאֶר כְּבִיכּוֹל, בֵּין אָדָם לְמָקוֹם, איז נישטאָ [קין פירות פֻּעֵלָם הָזֶה, ווייל ביי דעם] איז שֹׂכֵר מְצוּהָ בְּהָאֵי עֲלָמָא לִיכָא [חולין קמב. ועוד], גיט מען נאָר אויף יענעם עולם, דעס איז פֻּעֵלָם הָבָא.

נאָר רעכנט ער אויס [במשנה], הַפֶּאֶה וְהַבְּכּוֹרִים, און גְּמִילוּת חֲסִידִים רעכנט ער אויס, דעס וואָס מ'טוט בֵּין אָדָם לְחִבְרֹו, מ'טוט אַ טוֹבָה פֶּאֶר מַעֲנִשְׁשָׁן, [און] ס'איז דער רָצוֹן הַבּוֹרָא.

פֶּאֶר 'דעם', זאָגט ער [איז] אַזוֹי: [כי לצד] דעס וואָס מ'הָאָט דאָ געטון דעם רָצוֹן הַבּוֹרָא [דערמיט], פֶּאֶרְדעם גיט מען שֹׂכֵר 'פֻּעֵלָם הָבָא'. מ'הָאָט דאָךְ אָבֵער געטון [אויך] אַ טוֹבָה פֶּאֶר מַעֲנִשְׁשָׁן, [איז] פֶּאֶרְדעם גיט מען [אויך] שֹׂכֵר פֻּעֵלָם הָזֶה, אַז די מצוה איז געווען [באופן וואָס] ס'הָאָט זיך דערקענט [גם פֻּעֵלָם הָזֶה, פֶּאֶרְשׁידענע] מְצוֹת איז דאָ וואָס מ'טוט [חסד פֻּעֵלָם הָזֶה, און] אַז מ'טוט 'פֻּעֵלָם הָזֶה' אַ טוֹבָה פֶּאֶר מַעֲנִשְׁשָׁן, פֶּאֶרְדעם גיט מען שֹׂכֵר 'פֻּעֵלָם הָזֶה'.
אַזוֹי זאָגט דער רמב"ם.

ב' בפירוש המשניות להרמב"ם (פאה א, א): וענין מה שאמר אוכל פירותיהן והקרן קיימת לו, מה שאומר לך, כי המצות כולן נחלקין בתחלה על שני חלקים, החלק האחד במצות המיוחדות לאדם בנפשו, במה שיש בינו ובין הקב"ה, כגון ציצית ותפילין ושבת ועכו"ם, והחלק השני במצות התלויות בתועלת בני אדם קצתם עם קצתם, כגון אזהרה על הגניבה והאונאה והאיבה והנסירה, וכגון הצווי באהבת איש את חבירו, ושלא יסית אדם להזיק לחבירו, ואל יעמוד על דם רעהו, וכבוד אבות והחכמים שהם אבות. והכלל כשיעשה האדם המצות המיוחדות לנפשו, מה שיש בינו ובין בוראו, תחשב לו לצדקה ויגמלוהו הקב"ה עליה לעולם הבא, כמו שנבאר בפרק חלק (סנהדרין י, א), וכשיעשה האדם המצות התלויות בתועלת בני אדם זה עם זה, כמו כן תחשב לו לצדקה לעולם הבא, לפי שעשה המצות, וימצא טובה בעולם הזה, בעבור שנהג מנהג הטוב בין בני אדם. כי כשינהג מנהג הזה וינהגו אחרים כמנהגו, יקבל כמו כן שכר מהענין ההוא. וכל המצות שבין אדם לחבירו כננסות בגמילות חסדים, ושים לבך עליהם כי כן תמצאם, שהרי הלל הזקן כשאמר לו הנכרי (שבת לא.) לְמַדְנִי תּוֹרָה על רגל אחד, אמר לו דעלך ביש לחברך לא תעביד. ו כשתחקור על הענין הזה תמצא תלמוד תורה שְׁקוֹל כְּנָגֵד הַכֵּל, כי בתלמוד תורה יזכה האדם לכל זה, כמו שביארנו בתחלת דברינו, שהתלמוד מביא לידי מעשה.

פג

ישוב קושיא י"א

והנה מצות ערלה הוא מצוה שבין אדם לאדם, הן למען הרמב"ם להרחיק ממעשה המכשפים, והן למען הרמב"ם ורבינו בחי, דהוא לכבד את ה' מראשית כל תבואתנו. ועל כן שכרו פְּעוּלִים חָפָא, ולא פְּעוּלִים הָמָה

היצט איז אַזוי, ביי די מצות עֶרְלָה, עסט מען נישט, האָט מען קיינעם נישט קיין טוֹבָה געטון, ס'איז [דאָך] אסור בהנאה⁹.

אָן עבֻדָה לְשָׁמִים איז עס. מ'האָט זיך געפלאָגט, מ'האָט געפלאָגט אַ בוים, און מ'האָט נישט געגעסן. [אבל אין בזה מצוה שבין אדם לחבירו].

פד

מילא דער טעם פון עֶרְלָה, דער רמב"ם זאָגט ס'איז וועגן [הרחקת] כישוף, ווייל זיי האָבן געטון [תחבולות למחר צמיחת הפירות]. אין מורה נבוכים¹⁰.

און דער רמב"ם¹¹ און דער רבינו בחיי¹² זאָגן פשוט, [כדי] מ'זאל ווייזן אַז ס'גיהער אַלעס דעם באַשעפערס, [ולכן אפילו] מ'האָט געבריעט¹³ און געטון, זאָל מען זיך מוֹנֵע זיין און נישט עסן, ווייל הקדוש ברוך הוא האָט נישט געהייסן.

⁹ כמבואר בגמרא פסחים (כב.) וקידושין (נז.), ועוד.

¹⁰ בספר המורה (ח"ג, פל"ז): וכן עשו עובדי עבודה זרה בעניני הממון, ושמך לחוק שיהיה אילן אחד לנעבד והוא האשרה, תלקח תבואתה, יקריבו קצתה, ויאכלו שאריתה בבית עבודה זרה וכו'. וכן שמו לחוק שראשית פרי כל אילן שפריו נאכל, יעשה בו כן, רצוני לומר שיקריבו קצתו ויאכלו קצתו בבית עבודה זרה. ופרסמו גם כן שאיזה אילן שלא יעשה כן בראשית פרי, ייבש האילן ההוא, או ישל פרי, או תמטע תבואתו, או תארע לו מכה, כמו שפרסמו שכל ולד שלא יעבירו אותו באש ימות. ולפחד בני אדם על ממונם מהרו גם כן לזה. ועמדה התורה כנגד זה הדעת, ואמר יתברך בשריפת כל מה שיוציא האילן העושה פרי לשלושת השנים, כי קצתם יתנו פרי אחר שנה, וקצתם יתנו תחילת תבואתם אחר שנתיים, וקצתם אחר שלש, וזהו הרוב למי שיטע כדרך שבני אדם נוטעים באחד מן השלושה דרכים המפורסמים, והם נטיעה והברכה והרכבה, ולא תבטי למי שזרע גרעין או עצם, שהתורה לא תתלה החוקים אלא בדרכים שהם על הרוב, ורוב מה שתאחר הנטיעה תחילת תבואתה בארץ ישראל הוא לשלש שנים. ויֵעֵד לנו ית' אשר באָבד זאת התבואה הראשונה והשחתתה, תרבה תבואת האילן, אמר להוסיף לָכֵם תְּבֹאָתוֹ. וצוה באכילת נטע רבעי לפני ה', תחת שהיו אוכלים ערלה בבית עבודה זרה, כמו שבארנו. וּמִמָּה שזכרוהו גם כן עובדי עבודה זרה הקדמונים בעבודת הנבטיה, שהם היו מעפשים דברים שזכרום וישמרו בהם בוא השמש במעלה ידועה, ומעשי כישוף רבים, וחשבו שהדבר ההוא יהיה מזומן ביד כל אחד, וכשיטע אדם אילן עושה פרי יורה סביבו או במקומו מן הדבר ההוא המעופש, וימהר להצמיח האילן ולתת פריו מהרה יותר מן הנהוג. וזכרו שזה ענין נפלא מאד ונוהג מנהג הטליסמאות, ושהוא ענין יותר נפלא מכל מיני הכישוף כולם, במהר יציאת פרי כל עץ עושה פרי. וכבר בארתי לך והודעתין בריחת התורה ממעשי הכישוף כולם, ולזה אסרה התורה כל פרי שיתן האילן בשלש שנים מיום נטיעתו, ואין צריך אם כן למהר נתינת פְּרִיָם לפי מה שהיו חושבים. ואחר שלש שנים יוציאו רוב האילנות הנתינים פרי [את] פְּרִיָם בארץ ישראל לפי מנהג טבעם, ולא יצטרך למעשה הכישוף ההוא המפורסם אצלם אז. והבן אלו הנפלאות גם כן.

¹¹ ברמב"ן (יט, נג): וטעם המצוה הזאת, לכבד את ה' מראשית כל תבואתנו מפרי העץ ותבואת הכרם, ולא נאכל מהם עד שנביא כל פרי שנה אחת הלולים לה'. והנה אין הפרי בתוך שלש שנים ראוי להקריבו לפני השם הנכבד, לפי שהוא מועט, ואין האילן נותן בפריו טעם או ריח טוב בתוך שלש שנים, ורובן לא יוציאו פירות כלל עד השנה הרביעית, ולכן נמתין לכולן ולא נטעום מהם עד שנביא מן הנטע שנטענו כל פריי הראשון הטוב קודם לפני ה', ושם יאכלוהו ויהללו את שם ה', והמצוה הזאת דומה למצות הבכורים. וּמִמָּה שזכרוהו גם כן עובדי עבודה זרה, ויבש האילן ההוא המעופש, וימהר להצמיח האילן ולתת פריו מהרה יותר מן הנהוג. וזכרו שזה ענין נפלא מאד ומנהג הטליסמאות, ושהוא ענין יותר נפלא מכל מיני הכישוף כולם, במהר יציאת פרי כל עץ עושה פרי. וכבר בארתי לך והודעתין בריחת התורה ממעשי הכישוף כולם, ולזה אסרה התורה כל פרי שיתן האילן בשלש שנים מיום נטיעתו, ואין צריך אם כן למהר נתינת פְּרִיָם לפי מה שהיו חושבים. ואחר שלש שנים יוציאו רוב האילנות הנתינים פרי [את] פְּרִיָם בארץ ישראל לפי מנהג טבעם, ולא יצטרך למעשה הכישוף ההוא המפורסם אצלם אז. והבן אלו הנפלאות גם כן.

¹² ברבינו בחי (סז): ועל דרך הפשט טעם המצוה לתת כבוד להקב"ה מהפרי הראשון הגמור הטוב שבארצנו, ושלא נאכל ממנו עד אשר נביא שנה אחת הלולים. וידוע כי האילן בתוך שלש שנים פרי מועט ואין בו

פה

על כל פנים [אָבער] אַז מ'עסט נישט ווייל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הָאֵט נישט געהייסן, הָאֵט קיינער נישט קיין הנאה, ס'איז נאָר אַ מצוה בֵּין אָדָם לְמָקוֹם, און פֶּאָר 'דעם' קאָן מען נאָר האָבן שְׂכָר בְּעוֹלָם הַבָּא, ס'קען נישט זיין לְהוֹסִיף לָכֵם תְּבוּאָתוֹ דַּעַרְפֶּאָר, ווייל לְהוֹסִיף לָכֵם תְּבוּאָתוֹ איז דאָךְ בְּעוֹלָם הַזֶּה, [און] שְׂכָר מצוה 'בהאי עולמא' ליכא.

פו

[וכן מצות נטע רבעי, הוא בעיקר בין אדם למקום, שולך הפירות לירושלים ושם יהלל ויודה לה']
[וכן מצות נטע רבעי] בְּשָׁנָה הֶרְבִּיעִית איז אויכעט נאָר בֵּין אָדָם לְמָקוֹם. מ'הָאֵט עס געדאַרפט אַרויפֿפירן קיין ירושלים, [און זיך] מַטְרִיחַ זיין, און לויבן דעם באַשעפער און געבן שְׂבַח^ח, דאָס איז אַלעס בֵּין אָדָם לְמָקוֹם.

פז

מה שאין בן בשנה החמישית כשאוכל ונהנה מהפירות, יכול להנות וליתן מזה לאחרים, ולקיים בהם מצות בין אדם לחברו. ועל כן שפיר שייך בזה גם שְׂכָר השפעת עולם הזה וואָס דען? בְּשָׁנָה הַחֲמִישִׁית! ווען מ'מעג שוין עסן, קען מען שוין געבן פֶּאָר מענטשן, קען מען שוין אַ טוֹבָה טון פֶּאָר מענטשן, [צו] געבן דערפון, [צי מ'זאל געבן] אַלעס, צי [מ'זאל געבן נאָר] מתנות כהונה, צי מתנות עניים וכדומה^ט, [ומילא] קען מען שוין מַחֲיָה זיין [נפשות] 'בְּעוֹלָם הַזֶּה', פֶּאָרדעם קאָן מען שוין האָבן שְׂכָר בְּעוֹלָם הַזֶּה.

פח

ולכן דייקא בְּשָׁנָה הַחֲמִישִׁית אמר הכתוב לְהוֹסִיף לָכֵם תְּבוּאָתוֹ, שהוא שְׂכָר השפעת עולם הזה. אלא שם"מ אמרו דהוא בשכר הצער שטרח בד' שנים של ערלה ונטע רבעי, כי לאחר שעבר כל הצער הזה ד' שנים, תוגדל חשיבותו ושכרו במה שנותן אחר כך לאחרים בשנה החמישית

איבערדעם לייגט מען אַראָפּ דעם לְהוֹסִיף לָכֵם תְּבוּאָתוֹ, דאָס קאָן מען הערשט דערגרייכן בְּשָׁנָה הַחֲמִישִׁית, דורך די מַצּוֹת וואָס מ'וועט טון בְּשָׁנָה הַחֲמִישִׁית.
[ומה שכתב רש"י דהוא עבור האַרְבֶּע שָׁנִים שהצטער בו חנם, הכוונה ווייל] דורך דעם וואָס מ'הָאֵט געהאַלטן 'פֶּרִיעַר' עָרְלָה, איז דאָךְ דאָס גרעסער [והחשיבות במה שנותן לאחרים בשנה החמישית, ווייל דורכדעם] קומט דאָךְ אָן שווער [אָוועקצוגעבן], ווען מ'הָאֵט שוין די פֶּרִי בְּשָׁנָה הַחֲמִישִׁית, ווען מ'הָאֵט זי שוין [די פֶּרִי, נאָךְ די אַלע טַחָחוֹת און דאָס וואַרטן אַזוי

טעם או ריח, ולכן אינו ראוי שנקריב אותו לפני ה', ורוב האילנות אינן מוציאים פירות עד השנה הרביעית, לפי שכוחו אינו נגמר בתוך שלש עד שתכנס השנה הרביעית, וכן בטבע התולדות במין אדם עצמו וכו'. ועל כן באה המצוה הזאת שלא נטעום מהנטיעה שנטענו עד הביאנו כל פריו הראשון הנגמר הראוי והמובחר קודש הלולים לה', לאכלו שם ולהלל את שמו עליו. ◦ ומדרך הטבע עוד כי הפרי בתוך שלש שנים הוא מזיק מאד לגוף מפני שיש בו לחות מושפע מכח יניקת הארץ, ועדיין לא עבר עליו זמן כל כך שיתחמם בכח השמש ויתחמם בכח האוויר, ועל כן הפרי כולו עפריי מימי תגבר עליו הליחה מאד ותזיק האוכלו, כענין הדג שאין לו קשקשת שהליחה גוברת עליו ביותר לרוב לחות המים שהוא שוכן בהם בתחתונייהם ובמעמקיהם.

^י פירוש: געפלאַנצט, אָנגעברעט.
^י וכמבואר בלשון הרמב"ן דלעיל.

^ט עיי' בקלי יק"ו (שם): שְׁלֹש שָׁנִים יִהְיֶה לָכֵם עָרְלִים. הרבה מפרשים אמרו בטעם מצוה זו לפי שהיה חק לאמורים לעשות תחבולות למהר פרי האילן קודם זמנו, וכן כתב הרמב"ם בספר מורה נבוכים. ואשר נראה קרוב למושכל לומר שמצוה זו היא כדי לעשות זכרון למעשה בראשית וכו' [עיי"ש מה שכתב בזה לפי דרכו], על כן נאמר כאן לזכרון מעשה בראשית ובשָׁנָה הֶרְבִּיעִית יִהְיֶה כָּל פְּרִי קֵדֶשׁ הַלּוּלִים לה'. וביום החמישי נברא קצת מן הבעלי חיים אשר היו צריכין אל מאכל הצמחים, על כן נאמר ובשָׁנָה הַחֲמִישִׁת תֹּאכְלוּ אֶת פְּרִי. ◦ ולא נאמר 'כל' פֶּרִי, כדרך שנאמר ובשָׁנָה הֶרְבִּיעִית יִהְיֶה 'כָּל' פְּרִי קֵדֶשׁ, להורות שלא יאכל כל פֶּרִי אלא יתן מכולם גם לעני ולגור וכו', על כן לא נאמר 'כל'. ועל מדת הצדקה אמר להוסיף לָכֵם תְּבוּאָתוֹ, כי יש מְפִזֵּר וְנוֹסֵף עוד (משלי יא, כד). ולפי שיש מבקשים על זה ערב ובטחון, על כן אמר אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם, נאמן ליפרע.

לאנג] קומט דאָך אָן שווערער דערפון 'אוועקצוגעבן', ווייל מ'האָט זיך געפלאַגט אזויפיל יאָר און מ'האָט נישט געהאַט גאַרנישט, [און] מ'האָט געמאַכט 'שפעזן',² איז דאָס גרעסער [די חשיבות פון אוועקגעבן בשנא החמישית]. ממילא בצירוף מיט יענעם [שנות הערלה ונטע רבעי], קען זיין להוסיף לָכֶם [תבואתו, בשכר הנתינה שבשנה החמישית].

פט

איבערדעם שטייט עס הערשט בשנא החמישית, [ווייל] אז מ'דארף נאָך טון מצות ומעשים טובים דעמאלטס ווען מ'קאָן [שוין] יאָ עסן, ווען ס'איז מותר באכילה, און מ'קאָן [נאָך טון צו] מחיה זיין נפשות 'בעולם הזה', [דעמאלטס] קען מען ממשיך זיין די ברכה פון להוסיף לָכֶם תבואתו. איבערדעם וואָרט דער פסוק מיט דעם ביז אהער [בשנה החמישית, לומר] להוסיף לָכֶם תבואתו.

צ

ישוב קושיא ט

מצינו בלשון המשנה דשכר עולם הוה נקרא אכילת 'פירות' בעולם הזה, ועל דרך זה יתפרש גם בכונת לשון הפסוק ונטעתם כל עץ מאכל, דהכונה על שכר עולם הזה

איבערדעם איז דער פסוק מרמז [ונטעתם] כל עץ מאכל, וואָרן מ'איז דאָך זוכה צו אכילת פירות בעולם הזה.

[והוא כדרך שאמרו במשנה] אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה, מיינט מען דאָך [בלשון אוכל] 'פירותיהן', מיינט מען דאָך נישט אכילת פירות [כפשוטו, נאָר] דאָס מיינט מען דאָך דעם שִׁכָּר וואָס ס'קומט, די שפּע מלמעלה ווערט אנגערופן אכילת 'פירות' בעולם הזה וקרן קיימת לעולם הבא, מיינט מען דאָך נישט דוקא פירות, דאָס מיינט מען אלדינגס, וואָרן יעדער שִׁכָּר בעולם הזה ווערט דאָך אנגערופן אזוי, אוכל 'פירותיהן' בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא, שטייט דאָך אזוי דאָס לשון המשנה.

איבערדעם זאָגט ער, דאָס איז ונטעתם כל עץ מאכל. [דבכדי] ס'זאל ברענגען טאָקע די 'פירות' בעולם הזה, [היינו השכר] אכילת פירות [בעולם הזה] וקרן קיימת לעולם הבא, מוז זיין די אַלע, רעכנט ער אויס די אַלע פינף יאָר צוזאַמען, די [ערשטע] דריי יאָר אינגאַנצן ערלעך, און [די פערטע יאָר] קדש הלולים. און דאָס פינפטע יאָר ווען מ'קאָן [דערמיט] טון מצות ומעשים טובים [איז להוסיף לָכֶם תבואתו].

[און] איבערדעם שטייט דאָס הערשט צום סוף [דער להוסיף לָכֶם תבואתו] (קושיא י-יא).

צא

ישוב קושיא יג

ובענין זה יבואר מה שדרשו אילו נאמר 'לעמלים' בה לא היה להם תקומה, דהכונה על השפעת עולם הזה, דלמוד התורה הוא מצוה שבין אדם למקום ששכרו בעולם הבא, אבל החוקת יששכר וחובלן הוא גם מצוה שבין אדם לחבירו שפירות שברו הוא בעולם הזה, וע"ז יש תקומה בעולם הזה

דאָס זעלבע ברענגט ער צי [במדרש רבה, דעם פסוק עץ חיים היא] למחזיקים בה. [ומפרש כי אילו נאמר 'לעמלים' בה] נאָר בלויז תורה, בין אדם למקום, איז דאָך עס נאָר

בְּעוֹלָם הַבָּא, נו וויאזוי קען מען האָבן אַ תְּקוּמָה, מ'מוז דאָך האָבן (אויך) בְּעוֹלָם הַזֶּה, (לזה אמר 'למחזיקים' בָּהּ, כ"ן) אַז מ'איז זיך מְצַרֵּף (די עוסקי תורה) מיט די מְחַזְּקִים, די טוען דאָך שוין אַ טוֹבָה (בְּעוֹלָם הַזֶּה, וממילא) דורך די 'מְחַזְּקִי' תוֹרָה, איבערדעם איז יש לישראל תְּקוּמָה^{כא}.

צב

ישוב קושיא יב

ומובן גם שייכות הדרש והפשט, דכאן מיירי הפסוק בענין החילוק שבין שנות ערלה להשנה החמישית, ומלמדנו דהשפעת עולם הזה הוא בשכר מצות שבין אדם לחבירו איז עס די זעלבע זאך וואָס ס'שטייט דאָ, דער תאכלו את פִּרְיוֹ [דייקא] בחמישית, און דער ונטַעֲתֶם כָּל עֵץ מֵאֲכָלִי, און עֲרְלָה, די זעלבע איז עץ חיים היא 'למחזיקים' בָּהּ.

איבערדעם ברענגט עס צי דער מדרש, האָט דאָס אַ שייכות מיט דעם, [מה שמבואר בהפסוק עץ חיים היא, כ"ן] פון די מְחַזְּקִים, דורכדעם איז דאָ אַ תְּקוּמָה לישראל [בעולם הזה], ווייל מ'האָט דאָך שְׂכָר בְּעוֹלָם הַזֶּה.

צג

[הקדמה לישוב קושיא יד]

ובאמת בכלל "מחזיק" תורה, הוא גם לימוד התורה עצמה כשמלמד תורה לאחרים, או לחשב"ר, שהוא גם כן מצוה שעושין בין אדם לחבירו. והחוקת התורה שייך בין כשמחזיק בגשמיות ובין כשמחזיק ברוחניות און דער אָמֶת, "מְחַזְּקִים" איז טייטש אפילו אין [לימוד] תוֹרָה אַלִּיין. אַז מ'איז מְחַזֵּק, מ'לערנט מיט אַנדערע, מ'טוט אַ טוֹבָה [לאחרים ללמדם תורה], מ'צושפרייט תוֹרָה פֶּאָר 'יענעם', איז דאָך עס אויך אַן 'הַחֲזָקָה הַתּוֹרָה'. הַחֲזָקָה הַתּוֹרָה איז דאָך בכל אופן ואופן, צי בגשמיות, צי ברוחניות.

צד

אין הכי נמי, מ'מוז האָבן בגשמיות און ברוחניות [די] הַחֲזָקָה הַתּוֹרָה. וואָס מ'לערנט פֶּאָר זיך, איז [נאָר] תוֹרָה. אָבער אַז מ'טוט פֶּאָר 'יענעם', יהיה איך שיהיה, איז עס אַן הַחֲזָקָה הַתּוֹרָה, 'האַלט מען אויף' די תוֹרָה.

דאָס איז די זעלבע זאך [כענין המחזיקים בממון, שהיא עץ חיים למחזיקים בה]. איבערדעם איז [עס בכלל] עץ חיים היא 'למחזיקים' בָּהּ, [און] סיי אַזוי ווי יִשְׁשָׁכָר און זְבוּלוֹן [שהם מחזיקים בגשמיות].

די אַלע בחינות וואָס דער מדרש רעכנט אויס, דאָס אַלעס איז אָמֶת [גם בעוסקי התורה שמלמדים לאחרים, ולא רק לתומכי התורה בממון].

צה

און דאָס האָט אַ שייכות צו 'דער' פרשה, צום גאַנצן סידור פון דער פרשה, פון דעם וואָס ס'איז עץ מֵאֲכָלִי, נאָך די דריי יאָר. דאָס איז 'די' בחינה.

^{כא} ובזה אתי שפיר הא דבמשנה ריש פאה כשמונה והולך המצוות שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה, מסיים בה ותלמוד תורה כנגד כולם. ולכאורה לפי הך כללא דנתן הרמב"ם ז"ל דבמצוות שבין אדם למקום אין משתלם שכר בעולם הזה, קשה שהרי תלמוד תורה היא מצוה שבין אדם למקום וכיצד אדם אוכל פירותיה בעולם הזה. אמנם לדרכינו ניחא, כי יש במצות תלמוד תורה גם חלק שבין אדם לחבירו, לתמוך ולהחזיק ידי לומדי תורה [וכן ללמד לאחרים וכדלהלן], ועל כך שפיר מגיע לו שכר טוב גם בעולם הזה, וכנגד כולם. (מדברי יואל).

צו

ישוב קושיא יד

ובזה יובן גם דרשת התנחומא שדורש בענין ענין לימוד תורה לחשב"ר, שהוא גם כן ענין החזקת התורה ומצוה שבין אדם לחבירו. ואם במזמן גשמי אמרו חז"ל עשה צדקה בכל עת, זה הון בניו ובנותיו כשהם קטנים, כל שכן במזמן רוחני שהוא החינוך תשכ"ר לתורה, שהוא הצדקה היותר גדול שבכל הצדקות לגדלו ולחנכו לתורה על כל ימי חייו.

[און] דעס וואָס ער שטעלט דאָ אַהער דעם חינוך.

א קינד, אפילו בן חמש למקרא, ער קאָן דאָך פאַר זיך גאָרנישט טון, ווצריך לעזרת

הוריו ומלמדיו].

[וואמרו חז"ל^{כב} מאי דכתיב] עשה צדקה בכל עת, זה הון בניו ובנותיו כשהם קטנים.

על אחת כמה [וכמה] אַז מ'איז זיי מגדל 'לתורה', דאָס איז די 'גרעסטע צדקה'

וואָס מ'טוט [מיט זיי]^{כג}.

צז

אזוי ווי ס'שטייט [כי מי שהוא] מְזַכֵּי לְחַיִּיבָא [ולמקני ליה 'באגר שלים'], זאגט דאָך

דער זוהר הקדוש^{כד} [אז] דאָס איז מער פון אַלע צדקות, אַז מ'טוט אַ טוֹבָה [בְּנֶפֶש,

לזולתו].

^{כב} בגמרא כתובות (ג): אֲשֶׁרִי שְׁמָרִי מִשְׁפָּט עֲשֵׂה צְדָקָה בְּכָל עֵת (תהלים קו, א). וכי אפשר לעשות צדקה בכל עת, דרשו רבותינו שביבנה ואמרי לה רבי אליעזר, זה הון בניו ובנותיו כשהם קטנים [פירש"י: שחמיד יום ולילה הן עליו, והיא צדקה, שאנו חייב עליה בהם]. רבי שמואל בר נחמני אמר, זה המגדל יתום ויתומה בתוך ביתו, ומשיאן. ○ הון וְעֶשֶׂר בְּבִיתוֹ וְצִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לְעַד (שם קכ, א) [הון ועושר בביתו שאין הממון קלה, ואעפ"כ 'צדקתו' עומדת לעד], רב הונא ורב חסדא, חד אמר זה הלומד תורה ומלמדה [ומתקיימת בידו, הרי הון ועושר בביתו וצדקתו עומדת לעד, על שטרח ללמד לתלמידים], וחד אמר זה הכותב תורה נביאים וכתובים ומשאלין לאחרים [הספרים קיימים לו, שאינם כלים, וצדקתו עומדת לעד].

^{כג} וז"ל הבני יששכר (אדר ב, א): דהנה אמרו בגמרא (בבא בתרא י, ר') אלעזר יהיב פרוטה לעני, והדר מצלי, אמר אַנִּי בְּצִדְקָא אֶחָזֵק פְּנִיךָ (תהלים יו, טו). נמצא הצדקה שהאדם עושה, היא הגורמת לתפלה שתעלה למעלה ותהיה מקובלת וכו'. והנה אם גורם זה, הנה הצדקה הגדולה שבצדקות, כשמלמד דעת לעני בדעת, כי אין לך עני כעני בדעת (נדרים מא). וכו', והנה המלמד דעת לעני בדעת, הוא הצדקה הגדולה שבצדקות, וגורם שתקובל תפלתו [וכו' ונע"י עור].

^{כד} בזוהר הק' (תרומה כח: קכט): וּמָנָא יְדַעִינָן דְּהָא קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אֲתַרְעִי בִּיה, וְשׁוֹי מְדוּרִיה בִּיה. כד חמינן דְּרַעוּתָא דְּהֵהוּא בַּר נֶשׁ (בְּחֻדָּה בְּרַעוּתָא דְּלָבָא) לְמַרְדֵּךְ וּלְאַשְׁתְּדָלָא אֲבַתְרִיה דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּלַבִּיה וּבְנַפְשִׁיה וּבְכַרְעוּתִיה, וְדָאִי תַמָּן יְדַעִינָן דְּשָׂרְיָא בִּיה שְׂכִינְתָּא. כְּדִין בְּעִינָן לְמַקְנִי הֵהוּא בַּר נֶשׁ בְּכֶסֶף שְׁלִים (ולאשתדלָא אֲבַתְרִיה, בְּלֶאֱתַחְרָא בְּהִדְרִיה וּלְמִילָן מְנִיָּה. וְעַל דָּא קְדָמָאִי הוּא אֲמִירִי, וְקִנְיָה לֶךְ חֲבֵר, בְּאַגְרֵי שְׁלִים כְּעִי לְמַקְנִי לִיה, בְּגִין לְמַזְכֵּי בְּשְׂכִינְתָּא. עַד הָכָא כְּעִי לְמַרְדֵּךְ בְּתַר זֻכָּאָה וּלְמַקְנִי לִיה.

אוף הַכִּי, הֵהוּא זֻכָּאָה כְּעִי לְמַרְדֵּךְ בְּתַר חִיבָא, וּלְמַקְנִי לִיה בְּאַגְרֵי שְׁלִים, בְּגִין דְּיַעֲבֹר מְנִיָּה הֵהוּא זֻהֲמָא, וְיִתְכַפֵּיָא סְטָרָא אֲחָרָא, וְיַעֲבִיד לְנַפְשִׁיה, בְּגִין דִּיתַחֲשֵׁב עָלֶיהָ כְּאִילוּ הוּא בְּרָא לִיה. וְדָא אִיהוּ שְׁבָחָא דִּיסְתַּלְק בִּיה יְקָרָא דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, יְתִיר מִשְׁבָּחָא אֲחָרָא, וְאַסְתַּלְקוּתָא דָּא יְתִיר מְכַלָּא. מֵאִי טַעְמָא. בְּגִין דְּאִינוּ גִרִים לְאַכְפִּיָּא סְטָרָא אֲחָרָא, וּלְאַסְתַּלְקָא יְקָרָא דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. וְעַל דָּא כְּתִיב בְּאַהֲרֹן (מלאכי ב, ו) וְרַבִּים הִשִּׁיב מִצֵּון, וּכְתִיב (ה, סו) בְּרִיתִי הִיְתָה אִתּוֹ.

תא חזי, כָּל מָאן דְּאֲחִיד בְּיָדָא דְּחִיבָא (ותב לגביה) וְאַשְׁתַּדַּל בִּיה לְמַשְׁבֵּחַ אֲרָחָא בִּישָׁא, אִיהוּ אֲסַתְלַק בְּתַלַּת סְלוּקִין, מַה דְּלֹא אֲסַתְלַק הַכִּי בַּר נֶשׁ אֲחָרָא. גִּרִים לְאַכְפִּיָּא סְטָרָא אֲחָרָא. וְגִרִים דְּאַסְתַּלַּק קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בִּיקְרִיָּה. וְגִרִים לְקִיָּמָא כָּל עֲלָמָא כְּקִיּוּמִיהָ לְעִילָא וְתַתָּא. וְעַל הָאִי בַּר נֶשׁ כְּתִיב (שם) בְּרִיתִי הִיְתָה אִתּוֹ חַיִּים וְהַשְׁלֹם. וְזָכִי לְמַחֲמֵי בְּנִין לְבָנִי, וְזָכִי בְּהָא עֲלָמָא, וְזָכִי לְעֲלָמָא דְּאַתִּי. כָּל מֵאִירִי דִּינִין לֹא יִכְלִין לְמִידֵּן לִיה, בְּהָא עֲלָמָא וּבְעֲלָמָא דְּאַתִּי. עַל בְּתִירִסֵּר תְּרַעִי, וְלִית מָאן דְּיִמְחֵי בִּידִיה. וְעַל דָּא כְּתִיב (תהלים קיב, ב-ד) גְּבוּרַת בְּאַרְצֵי יְהִיָּה זִרְעוּ דוֹר יִשְׂרָאֵל בְּיֹדֶךָ, הוּן וְעֶשֶׂר בְּבִיתוֹ וְצִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לְעַד, זֶרַח בַּחֲשֵׁךְ אֹר לִישְׁרִים וְכו'.

וּכְרֹזָא נִפִּיק וְקָאִירִי וְאָמַר, עֲלִינָן וְתַתָּאִין אֲסַהֲדוּ סְהוּדָתָא, מָאן אִיהוּ עֲבִיד נַפְשָׁן וְזָכִי לְחַיִּיבָא, הֵהוּא דְּעִטְרָא (ס"א: דְּאַתְחַזִּי לְאַעֲטָרָא לִיה בְּעִטְרָא) דְּמַלְכוּתָא עַל רִישֶׁיה, הֵהוּא דְּאַתְחַזִּי לְעֲאֵלָא הַשְׁתָּא קָמִי מְלַכָּא וּמִטְרוֹנוּתָא, דְּהָא מְלַכָּא וּמִטְרוֹנוּתָא שְׂאֵלִי עָלֶיהָ. כְּדִין אֲזַדְמֵן תְּרִין סְהִדִין, מֵאִינוּ עִינֵי ה' דְּמִשְׁטָטִי כְּכָל עֲלָמָא, וְקִיּוּמִין בְּתַר פְּרוּזָא וְסִהֲדֵן סְהוּדָתָא דָּא וְאֲמִירִי הָא אֲנִין סְהִדִין עַל פְּלָנִיא בַּר פְּלָנִיא. וְזָכָא חוּלְקִיָּה, דְּהָא אָבוּי יְדַכֵּר בְּגִינִיה לְטָב, דָּא אִיהוּ עֲבִיד נַפְשָׁן לְתַתָּא, נַפְשָׁן דְּחַיִּיבָא דְּהוּוּ מִסְטָרָא אֲחָרָא. כְּדִין אֲתִיקֵר קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּחֻדָּה שְׁלִימָתָא.

צח

פונקט ווי חלילה [ווער ס'איז] המחטיא את חבריו, איז יותר מן ההורגו (תנחומא פינחס, ג. ועוד). אַזוי [איז פאַרקערט] אַז מ'איז יענעם 'מקנים' ברוחניות, איז נאָך מער ווי מ'איז מקנים בגשמיות.

צט

[וכשמחנכין את התינוק ומשלמין עבורו שכר לימודו, נמצא] מ'איז אים מחזיק ברוחניות ובגשמיות, ביידע.

ק

[ועל כן בפסוקי פרשת עֲרֵלָה] פון דאַנעט איז געדרינגען דער חנוך, דאָס איז דאָס גאַנצע, דאָס איז דער עיקר פֿח, ביי תינוקות שֶׁל רֶבֶן ווען ס'הייבט זיך אָן [חניוכם לתורה].

די קענען דאָך אודאי 'פאר זיך' גאָרנישט טון, [נאָר] ער איז אינגאנצן תלוי אינעם חנוך [שמקבל] פון די 'עלטערן', און פון די 'מחנכים', אין דעם איז ער תלוי. ער ווייסט דאָך גאָרנישט, ער איז דאָך 'אזוי' [ווי ער איז]. בן שלש שנים ווייסט ער גאָרנישט, און דערנאָכדעם אפילו, [כשהוא] בן חמש שנים, אַז מ'איז אים נישט מדרִיך, און מ'לערנט נישט מיט אים מקרא און משנה, איז דאָך [ווייטער] 'גאָרנישט'. דער יסוד איז דאָך [דער חינוך פון] תינוקות שֶׁל בית רבן, [שהוא] גירסא דִּינְקוּתא^{כה}, ווייל דאָס איז דער עיקר פֿח, דער גרעסטער פֿח החזקה ליגט אין דעם.

[און] דאָס איז 'ברוחניות ובגשמיות', [ווייל] דאָס איז געבינדן מיט 'הוצאות' בגשמיות, און מיט 'כוחות' אין רוחניות. דאָס איז דער מקור [החזקתו לכל ימי חייו].

ביה שעתא אַזדמן חד ממנא דאיהו גזברא על דיוקנין דצדיקיא, ברזא דשמושא דאתון וכו' בכתרא דשמושא דשקא קדישא. ורמזו קודשא ברין הוא לההוא ממנא. ואיתי דיוקניה דההוא בר נש דעביד נפשאן דחייביא וקאים ליה קמי מלקא ומטרוניתא. ואנא אסהדנא עלי שמיא וארעא, דבההיא שעתא מסרין ליה ההוא דיוקנא. דהא לית לך כל צדיקא בהאי עלמא, דלא חקיך דיוקניה לעילא תחת ידא דההוא ממנא. ומסרין בידיה ע' מפתחן, דכל גנויא דמאריה בהו. בדיון מלקא ברין לההוא דיוקנא בכל ברכאן דברין לאברהם כד עבד נפשאן דחייביא. וקודשא ברין הוא רמזו לד' משריין עלאין, ונטלין לההוא דיוקנא ואזלין עמיה, ואיהו עאל לע' עלמין גניזין דלא זכי בהו בר נש אחרא, בר אינון גניזין לאינון דעבדי נפשיהון דחייביא. ואלמלי הוו ידעי בני נשא, כמה תועלתא וזכו (גרמי לצדיקא) וזכאן בגינייהו, כד זכו להון. הוו אזלו אבתרייהו ורדיפי לון, כמאן דרדיף בתר חייין.

מסקנא זכי לבני נשא בכמה טבאן, בכמה גניזין עלאין. ולא איהו כמאן דזכי בחייביא. מה בין האי להאי. אלא מאן דאשתדל בתר מסקנא, איהו אשלים חייין לנפשיה, וגרים ליה לאתקיימא, וזכי בגיניה לכמה טבאן לההוא עלמא. ומאן דאשתדל בתר חייביא, איהו אשלים יתיר. עביד לסטרא אחרא דאלהים אחרים דאתכפיא ולא שלטא, ואעבר ליה משלטנותיה. עביד דאסתלק קודשא ברין הוא על כורסי יקריה. עביד לההוא חייבא, נפשא אחרא. זכאה חולקיה.

^{כה} כמבואר בגמרא שבת (כא): אמרו רבנן קמיה דאביי משמיה דרבי ירמיה, ולא קיבלה [פירשי: שלא חשבו לסמוך על דבריו]. כי אתא רבין אמרו רבנן קמיה דאביי משמיה דרבי יוחנן, וקיבלה. אמר, אי זכאי, גמירתיה לשמעתיא מעיקרא [אילו הייתי זוכה ללומדה, הייתי גורסה כששמעתי ראשון]. והא גמרה, נפקא מינה לגירסא דִּינְקוּתא [מתקיים יותר משל זקנה].

ועיין עוד בגמרא שבת (קנב): תניא רבי יוסי בר קיסמא אומר וכו', ווי לה לחדא דאזלא ולא אתיא [פירשי: ווי לה, ובל עליה. כלומר יש לו להתאונן ולצעוק ווי ההולכת ואינה חוזרת]. מאי היא, אמר רב חסדא ינקותא. כי אתא רב דימי אמר, ינקותא כלילא דוורדא [נור של וורד], סבותא כלילא דחילפי [אורטראש"ש (מן פרח שאינו מתקיים ביופיו זמן רב)].

ובמשנה דאבות (ד, כ): הלומד ילד למה הוא דומה, לדין כתובה על גיר חדש. והלומד זקן למה הוא דומה, לדין כתובה על גיר מחוק.

דער גרעסטער החזקת התורה, איז ביי תינוקות של בית רבן.

קא

איבערדעם האָט די תורה הקדושה אַראָפּגעשטעלט דעם רמז [בפסוקי פרשת ערלה], האָט מען געווירן די עניני חינוך אויך אין דעם.

קב

ובלשון להוסיף לכם תבואתו, נרמז גם כן שיזכו להצליח בהוספת כח התורה [מלבד הוספת כח ההשפעה בעולם הזה] איבערדעם [שטייט] להוסיף לכם תבואתו, [לרמז בזה] אַז פֿן יתן ה' וְכֵן יוֹסִיף, דאָס איז דער כח פון 'הוספות' אין החזקת התורה, און דער כח התורה [ועוסקיה] אַז דאָס ווערט נתרפה.

איז דאָס אַלעס, ליגט דאָס אין דער פרשה פון ערלה, וואָס חכמינו ז"ל האָבן עס פון דאָנעט אַרויסגענומען.

דאָס איז 'די' בחינה, דאָס איז דער שרש פונעם גאָנצן ענין.

קג

הקדמה ליישוב קושיא יז

והנה אף עיקר התכלית הוא שבר עולם הבא דייקא, מכל מקום בהברכות ויעודים שבתורה נזכר להדיא דייקא שבר עולם הזה, וכבר נתנו הראשונים כמה טעמים על זה

לעולם דער עיקר [שכר] איז דען דאָך בעולם הבא^י.

[און] זיי פרעגן דאָך אַלע די קשײַא, אין די תורה הקדושה שטייט גאָרנישט קיין שׂכָר עוֹלָם הַבָּא, די גאָנצע תורה איז פיל מיט [שכר] עוֹלָם הַזֶּה.

נאָר זיי זאָגן דאָך דעם פֿשט, [ס'איז דאָ] תירוצים פֿמה^י.

אַסאָך זאָגן^{יב} ווייל דאָס דאָרף מען נישט צו זאָגן, דאָס זעט מען נישט, מ'דאָרף נאָר זאָגן דעם וואָס מ'זעט^{יט}.

^{יב} כמבואר בכמה מקומות, ומהם בתחומא בראשית (סימן א): ואין מתן שכרה של תורה בעולם הזה אלא לעולם הבא, שנאמר (וואתחנן ז, יא) אֲשֶׁר אֶנְכִי מִצְוָה 'הַיּוֹם' לַעֲשׂוֹתָם, ולא לעולם הבא, הַיּוֹם 'לַעֲשׂוֹתָם' ולא היום לטול שכרם. וכן אמר שלמה (משלי לא, כה) עֵץ הָדָר לְבוֹשֶׁה וּתְשׁוּקָה לְיָוֵם אַחֲרוֹן. - ובשמות רבה (נב, ג): מהו ליום אחרון, שכל מתן שכרן של צדיקים מתוקן להם לעולם הבא, הוי ותשחק ליום אחרון.

^{יט} עיין בחובת הלבבות (שער הבטחון, פ"ד) שכתב שבעה טעמים על זה. ועיין בכלי יקר פרשת בחקותי (כו, יב) שהאריך בדבר, והביא עוד שבעה תירוצים מהראשונים בזה.

ועיין עוד בייטב לב פרשת בחקותי ז"ל: ובזה יובן מה שכתבה התורה יעודי עולם הזה ולא עולם הבא. ועוד, וכי רשאי לעשות על מנת לקבל פרס. אבל הענין על דרך שכתב העיקרים במאמר הרביעי (פרק מ) כי הנפש אינה צריכה לכך, כי בלאו הכי רצונה לעבוד את בוראה, אלא שהגוף מונע ומעכב, ולזה כתבה התורה שכר עולם הזה, כדי שגם הגוף יסכים על העבודה, עי"ש.

^{כב} עיין בחובת הלבבות שם (בטעם הראשון) ז"ל: כי צורת הנפש בלעדי הגוף אינה ידועה אצלנו, כל שכן מה שתתענה בו או תצטער בענין ההוא מגמול ועונש. אך פירש אותו למי שהיה מבין הענין הזה, כמו שאמר ליהושע [כהן גדול] (זכור"ג ז, ז) [נִתְּנִי לָךְ מִהֲלָכִים בֵּין הָעַמִּים הָאֵלֶּה וְכוּ']. [ועיין עוד שם בטעם השלישי והחמישי]. ועיין בכלי יקר שם ז"ל: הדעה השניה, הוא דעת הראב"ע [האבן עזרא] בפרשת האזינו (לב, לט) וזה לשונו, ולפי דעתי, שהתורה נתנה לכל, ולא לאחד לבדו, ודברי העולם הבא לא יבינו אחד מיני אלף, כי עמוק הוא, עד כאן לשונו. ודעתו, לפי שקשה לצייר אותו שכר, כי הגשמי לא ישיג ענין הרוחני, על כן העלימה התורה דבר עמוק זה מן ההמון, מרוב קוצר דעתם.

ועוד כתב שם ז"ל: הדעה הרביעית היא, לפי שבימים ההם היו כל העולם מכחישים השגחת השם יתברך, והיו טוענים שכל הנעשה בעולם הכל בהכרח ולא ברצון. רצה הקב"ה לִאֲמֹת פֶּנֶת ההשגחה על ידי יעודים אלו, אשר עיניהם הרואות שכל העושה רצון בוראו מושגח לטובה בכל ההשגחות הללו. ואילו היה מייעד להם השכר הרוחני, עדיין ישארו בכפירה זו, כי הרוצה לשקר ירחיק עדין, ועיקר דעת הזה הוא דעת רבינו ניסים בפרשת בראשית, ושרשה בספר הכוזרי (מאמר ראשון, אות קד-ק) כשאמר הכוזרי אל החבר רואה אני שיעודי וזולתכם שמנים ודשנים יותר מיעודיכם, השיבו החבר, אבל הם כולם לאחר המות ואין בחיים מהם

קד

און דער רמב"ם זאגט^א אז דאָס איז נישט קיין שָׁכַר, די תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה האָט נאָר געזאָגט: אַז דו וועסט וועלן האַלטן די תּוֹרָה, וועסטוּ האָבן אַלדינגס, [ווייל] מ'וועט דיר צוהעלפֿן [אַז דו] זאָלסט קאַנען האַלטן די תּוֹרָה^ב. – אזוי זאָגט דער רמב"ם.

מאומה, ולא דבר שיעיד חושש עליהם, אמר הכוזרי ולא ראיתי אחד מהמאמינים ביעודים ההם מתארים לקנותה מהרה, אבל אם היה בידו לאחרם אלף שנים ושהוא ישאר בזכירת החיים ובעול העולם הזה ורוב עצבנו, היה בוחר בזה, עד כאן לשונו. וזה באמת תשובה נצחית, לומר שיעדה התורה הדבר אשר בו האדם חפץ מאד.

^ט וכן האריך הרמב"ם בפירושו המשניות פרק חלק (סנהדרין י, א) כי כשם שלא ישיג הסומא עין הצבעים וכו', כן לא יושג בחוש הגשמי גודל תענוג הנפשות בעולם הבא. ולפי שלא יתכן להשיג השכר ההוא בשכל אנושי, לא הזכירו הכתוב. (מדברי יואל).

ועיין ברבינו בחיי פרשת בחקותי (כו, ט) וז"ל: ודרשו חז"ל מפסוק זה וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכָם, אמרו (בתורת כהנים שם) תעיד הקב"ה לטייל עם הצדיקים בגן עדן וכבודו ביניהם וכו'. והוא משל לקירוב הידיעה וההשגה וכו'. ונתבאר בכאן שכר עולם הנשמות, ועירב אותו הכתוב בכלל היעודים הגופניים, וסמך על שכלו של משכיל שיבינהו מתוכם, ולרוב מעלת העולם ההוא לא הזכיר התורה בשום מקום ענינו מפורש, כי הוא נעלם ועמוק מהשגת היחידים, בעוד שהם מחומר, ואפילו הנביאים לא נתנבאו עליו, וכן דרשו חז"ל (ברכות לד:) כל הנביאים כולם לא נתנבאו אלא לימות המשיח, אבל לעולם הבא עין לא ראתה אלקים וזלתה (ישעי' ג, ד). ביאורו בכאן רוב עומקו והעלמתו שאפילו הנביאים לא נתנבאו עליו.

^ב ברמב"ם (תשובה ט, א): מאחר שנודע שמתן שכרן של מצות והטובה שנוכח לה אם שמרנו דרך ה' הכתוב בתורה, היא חיי העולם הבא, שנאמר (דברים כד, ו) לִמְעַן יִיטֵב לָךְ וְהֶאֱרַכְתָּ יָמֶיךָ, והנקמה שנוקמים מן הרשעים שעוֹבֵד אַרְחוֹת הַצֵּדֶק הַתּוֹרָה בַּתּוֹרָה, היא הברכה, שנאמר (כמדבר טו, לא) הַכֶּרֶת תִּכְרֹת הַנֶּפֶשׁ הַזֶּה עֲוֹנָה כָּה, [אם כן] מהו זה שכתוב בכל התורה כולה אם תשמעו יגיע לכם כך, ואם לא תשמעו יקרה אתכם כך, וכל אותן הדברים בעולם הזה, כגון שובע ורעב, ומלחמה ושלוש, ומלכות ושפלות, ושיבת הארץ וגלות, והצלחת מעשה והפסדו, ושאר כל דברי הברית. כל אותן הדברים אָמַת הִיוּ וְיִהְיוּ, ובזמן שאנו עושים כל מצות התורה יגיעו אלינו טובות העולם הזה, כולן ובזמן שאנו עוֹבְרִין עֲלֵיהֶן תִּקְרָאנָה אותנו הרעות הכתובות, ואף על פי כן אין אותן הטובות הם סוף מתן שכרן של מצות, ולא אותן הרעות הם סוף הנקמה שנוקמין מעובר על כל המצות. אלא כך הוא הכרע כל הדברים, הקב"ה נתן לנו תורה זו עין חיים היא, וכל העושה כל הכתוב בה ויודע דעה גמורה נכונה, זוכה בה לחיי העולם הבא, ולפי גודל מעשיו ורוב חכמתו הוא זוכה, והבטיחנו בתורה שאם נעשה אותה בשמחה ובטובת נפש, ונהגה בחכמה תמיד, שיסיר ממנו כל הדברים 'המונעים' אותנו מלעשותה, כגון חילי ומלחמה ורעב וכיוצא בהן, וישפיע לנו כל הטובות המחזיקות את ידינו לעשות התורה, כגון שובע ושלוש ורובי כסף וזהב, כדי שלא נעסוק כל ימינו בדברים שהגוף צריך להן, אלא נשב פנויים ללמוד בחכמה ולעשות המצוה, כדי שנוכח לחיי העולם הבא. וכן הוא אומר בתורה (וואתחנן י, כה) אחר שהבטיח בטובות העולם הזה, וצָדִיקָה תִּהְיֶה לָנוּ וגו'. וכן הודיענו בתורה שאם נעזוב התורה מדעת ונעסוק בהבלי הזמן, כענין שנאמר (האזינו לב, טו) וַיִּשְׁמַע יְשׁוּרֵן וַיִּכְעַס, שדיין האמת יסיר מן העוֹבִים כל טובות העולם הזה, שהן צדיקים ידעו להבטות, ומביא עליהם כל הרעות המונעים אותן מלקנות העולם הבא, כדי שיאבדו ברשעם. הוא שכתוב בתורה (תבוא כח, מז-מח) תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת ה' וגו' וְעַבַדְתָּ אֶת אֲבִיכָּי אֲשֶׁר יִשְׁלַחְנוּ ה' בָּךְ. ○ נמצא פירוש כל אותן הברכות והקללות על דרך זו, כלומר אם עבדתם את ה' בשמחה ושמרתם דרכו, משפיע לכם הברכות האלו ומרחיק הקללות מכם, עד שיהיו פנויים להתחכם בתורה ולעסוק בה, כדי שתזכו לחיי העולם הבא, וייתב לך לעולם שכולו טוב, ומתאריך ימים לעולם שכולו אור, ונמצאתם זוכין לשני העולמות, לחיים טובים בעולם הזה, המביאים לחיי העולם הבא, שאם לא יקנה פה חכמה ומעשים טובים, אין לו במה יזכה, שנאמר (קהלת ט, כ) כִּי אֵין מַעֲשֶׂה וְחִשְׁבֹן וְדַעַת וְחִכְמָה בְּשָׂאֹל. ואם עזבתם את ה' ושיגיתם במאכל ובמשתה וזנות ודומה להם, מביא עליכם כל הקללות האלו ומסיר כל הברכות, עד שיכלו ימיכם בבהלה ופחד, ולא יהיה לכם לב פנוי ולא גוף שלם לעשות המצות, כדי שתאבדו מחיי העולם הבא, ונמצא שברדתם שני עולמות. שבזמן שאדם טרוד בעולם הזה בחילי ובמלחמה ורעב, אינו מתעסק אלא בחכמה ולא במצות, שבהן זוכין לחיי העולם הבא.

וה"ל הכלי יקר שם: הדעת האחת, הוא דעת הרמב"ם, שכל אלו היעודים אינם עיקר השכר, וכל הרעות והטובות שנוכרו כאן בפרשה זו הם מדברים מענין הסרת המונעים לבד, ורצה לומר שאם תשמור מצותי אסיר ממך כל מונעים, כמלחמות וחיליים ורעב ויגון, באופן שותכל לעבוד את ה' בלא שום מונע. אבל עיקר השכר של העולם הבא אינו נזכר כאן, כדי שיעבוד את בוראו לשמה, ולא מחמת השכר ההוא או מיראת העונש, עיין בספר המדע (רמב"ם הל' תשובה שם).

^א וכענין זה כתב ברבינו בחיי ריש פרשת בחקותי וז"ל: כי העושר וההצלחה בעולם הזה אינן אלא הכנות לצורך הנפש, כדי שתלמד החכמה ותקבל המושכלות וכו', ועל כן תאריך התורה תמיד במעשה המצוות ביעודי הצלחת הגוף ושפע השלום והטובה בעולם הזה, וידוע שאין הדברים ההם תכלית, כי הם יעודים גופניים, [אלא]

קה

[נאָר] דער אָמַת זיי זאָגן דאָך [אַז ס'שטייט יאָ שׂכר עולם הבא].

דער של"ה הקדוש זאָגט דאָך^ל אַז ס'ליגט דערנינען [ביעודים וברכות שבתורה], אין פֿנימיות ליגט דערנינען עולם הבא. ס'איז נאָר מְלוּבֶשׁ מיט אַזאַ לָשׁוֹן, אַז דער וואָס ער פֿאַרשטייט נישט, זעט נישט דערנינען נאָר עולם הַזֶּה. אָבער דער אָמַת אַרײַן ליגט אין דעם דאָס גאַנצע [יעוד השׂכר של עולם הבא].

קו

על כל פנים יהיה איך שיהיה, אָבער בְּאַתְגָּלְיָא געפינט מען נישט אין די תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה [רק] אַלץ נאָר שְׂכַר עוֹלָם הַזֶּה, נישט קיין עוֹלָם הַבָּא. הגם דאָס איז דער עיקר.

קז

ישוב קושיא יז [באופן ראשון]

דאָס קאָן זיין אפשר איז דאָס דער פֿשֵׁט אין דעם מדרש [פליאה המובא באור חדש].

קח

מכיון שעיקר שכר השפעת עולם הזה הוא דייקא על ידי שנה החמישית כשאוכלין את פרוו, ויכולין לעשות חסד לזולתו, אם כן לכאורה יש להקשות אמאי לא אמרה תורה להתיר האכילה גם בשנות הערלה, כדי שיוכלו לעשות חסד גם באלו השנים

[דהנה] דאָ איז דאָך אַ קשיא (כדלעיל בקושיא יא), דער שְׂכַר פֿון לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ שׁטעלט מען בְּשָׁנָה הַחֲמִישִׁית, [שהוא רשות, ולא בשנות ערלה ונטע רבעי שהוא המצוה. והתירוץ הוא כדלעיל, משום דאז כבר יכולין לעשות חסד בִּין אֲדָם לְחֶבְרוֹ, ולכן כבר יש שכר גם בעולם הזה].

קט

[און] לויט דעם אַז [עשיית חסד לזולתו] דאָס איז דער עיקר [כח המשפיע הוספת התבואות, און] דער שְׂכַר קאָן הערשט זיין [נאָר] בְּשָׁנָה הַחֲמִישִׁית, איז דאָך אַ קְשִׁיָּא פֿאַרוואָס האָט מען נישט די אַלע דריי יאָר אויך געהייסן עסן, העט מען דאָך גיווען געקאָנט נאָך מער מַצּוֹת טוֹן, און מַעֲשִׂים טוֹבִים.

אַז בְּשָׁנָה הַחֲמִישִׁית איז פֿאַרדעם, ווייל מ'קאָן טון מעשות און מצות פֿאַר מענטשנס וועגן, [און] דורכדעם איז מען ממשיך שְׂכַר בְּעוֹלָם הַזֶּה, [אם כן קשה שהרי] און ווען ס'איז נישט עֲרָלָה [בג' שנים ראשונים] קאָן מען דאָך דאָס טון פֿון תחילת אָן [לעשות חסד לזולתו].

שכולם מתאימים להיותם הכנות לנפש השכלית לדרוש ולהשיג ידיעת ה', כדי לזכותו בסוף באור פני מלך חיים שהוא התכלית. ולכך הבטיחה התורה, כי בעשותנו החוקים והמצוות, יגיע אלינו הכנות העולם הזה, שבהם נזכה ונחיה חיי עד וכו'. (מדברי יואל).

^ל בשל"ה הק' (תולדות אדם, סוף בית אחרון): וראו מבואר גם כן החקירה למה לא נזכרו היעודים הרוחניים בתורה, כי הוזכרו והוזכרו, ואדרבה הם נזכרו בעצם, ולא בשאלה, והוא זה. ואביא לך למשל היעוד הראשון בפרשת בחקותי, וְנָתַתִּי גִשְׁמִיכֶם, הנה תיבת גשם הוא לשון קודש, כי אלו הטפות המימיות היורדות אין שמם גשם בעצם, רק כח ההשפעה שהיה למעלה במעלה ברשעה נקרא גשם, ואחר כך יורד ונוקב, ובכל עולמות נקרא גשם בשאלה, אבל הוא ממדריגה למדריגה, עד שמקוים נאָם ה' אֶעֱנֶה אֶת הַשְּׁמַיִם וְהֵם יַעֲנוּ אֶת הָאָרֶץ (הושע ב, כג), ונתהוו אלו הטפות הַמְּדִירוֹת את הארץ והולידו והצמיחו גורמים חיים לעולם, והמדריגה שהיא למעלה מזה נקרא גם כן גשם, והוא יותר חיים רוחניים, עד למעלה למעלה ברום המעלות אשר שָׁם שָׁם גשם בעצם, הוא החיות הרוחנית הנצחית, שהוא סוד תענוג עולם הבא הנצחי, וכן ענין כל הבטחות שבבחקותי. נמצא מבואר שאדרבה השכר הרוחני נזכר בעצם, ובעוד אנחנו גשמיים מתבארים לנו התיבות גשמיות כפי ענינינו עתה. [ועיי"ש עוד בהקדמותיו שם לזה באורך, ואכמ"ל].

קי

אבל התירוץ הוא כי עיקר התכלית הוא שכל עולם הבא דייקא, ושכל מצות ערלה ונטע רבעי גנוז כולו לעולם הבא אָבער [ביאור הענין הוא, כי בשנות עֲרֵלָה] דעמאלטס האָט מען מְקַדֵּשׁ געווען זאָל מען נישט טון גאָרנישט, [ווייל] דעמאלטס איז שְׂכָר עוֹלָם הַבָּא, פֿאַר דעם נישט עסן. דאָרט איז אַלדינגס [שכרו שמור לעולם הבא], דאָרט ליגט נאָר בלוזי עוֹלָם הַבָּא. קאָן זיין ס'איז טאַקע אַביסל שטאַרקער דערנאָכדעם דער תּאָכְלוּ אַתּ פִּרְיוֹ [בעולם הזה גם כן, בזכות שמירת מצות ערלה ונטע רבעי]. אָבער ווען לולִי זאת אַז עוֹלָם הַבָּא איז דער עיקר, העט מען דאָס אפשר נישט גיווען געטון, לויט די סְבָרָא, [אז] מ'זאָל אַסר'ן די ערשטע פִּירוֹת פֿון [שנות] עֲרֵלָה. על כל פנים די ערשטע פִּירוֹת פֿון עֲרֵלָה איז [השכר] לעוֹלָם הַבָּא.

קיא

ובזה יובן מה ששאל האי מינא את רבי מאיר, באומרו אנת הוא מארי דמתניתין, ואתה יודע מהמשנה דריש פיאה, דק במצות שבין אדם לחבירו אוכלין פירותיהן בעולם הזה. ואם כן אימא לי טעמא דעֲרֵלָה, אמאי לא התירה התורה אכילת הפירות מיד, כדי שיוכלו לקיים בה מצות שבין אדם לחבירו

דאָס קען זיין, דאָס האָט דער מין געפרעגט. דער מין האָט געפרעגט רבי מאיר'ן, אַנְתּ הוּא מֵאִירי דְּמִתְנִיתִין, דו האָסט דאָךְ געלערנט אַלע מִשְׁנֵיּוֹת²⁵, איז דאָךְ די משנה [שבריש מסכת פאה] אויכעט, [אלו דברים שאדם] אוכל פירותיהן בעולם הזה והקדן קיימת לעולם הַבָּא, [און] ווי דער רמב"ם זאָגט פֿשט [דהכונה כי רק באלו המצות שמתקיימים בין אדם לחבירו, אוכל פירות שכרו בעולם הזה]. [וואס כן] אִימָא לי טַעמָא דְּעֲרֵלָה, אַז פִּירוֹתֵיהֶן בַּעֲוֹלָם הַזֶּה איז נאָר דעס וואָס מ'טוט פֿאַר מענטשן, נו פֿאַרוואָס האָט מען עֲרֵלָה גע'אַסר'ט אינגאנצן. זאָל מען [בשנות] עֲרֵלָה טון די זעלבע וואָס בַּשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית, פֿאַרוואָס האָט מען געזאָגט [דריי יאָר] עֲרֵלָה.

קיב

ואם תאמר כי טעמא דְּעֲרֵלָה הוא עבור שְׂכָר עוֹלָם הַבָּא שהיא העיקר, אם כן אימא לי בְּשָׁעָה דְּקַבְּלִיתָן אוֹרֵי־תָא אַמַּאי לֹא בְּעֵיתוֹ שְׂכָרְכֶן לעוֹלָם הַבָּא. והכוונה להקשות דאם כן למה נזכר להדיא בתורה רק שכר עולם הזה, ולא שכר עולם הבא איי וועסטו וועלן זאָגן אַז דעס בלייבט - טַעמָא דְּעֲרֵלָה - אויף שְׂכָר עוֹלָם הַבָּא, נו אִימָא לי, דעמאלטס וואָס האָט עטץ נישט געבעטן ביי מתן תּוֹרָה קיין שְׂכָר עוֹלָם הַבָּא, [שהיה] ס'שטייט דאָךְ נישט [ארויס אין די תורה נאָר שְׂכָר עוֹלָם הַזֶּה. ומה שחכז"ל גילו לנו משכר עולם הבא, הלא] דער מין גלייבט דאָךְ נישט אין נְסִתּוֹת, און בְּנִגְלָה זעט מען נישט [בפסוקים רק שכר עולם הזה]. אזוי זאָגן זיי דאָךְ אַלע, אין די תּוֹרָה הִקְדוּשָׁה שטייט נישט [להדיא, שכר] עוֹלָם הַבָּא.

און אַז ס'איז ווידעראום אַזוי, אַז דו מיינסט מ'האָט גע'אַסר'ט עֲרֵלָה ווייל דאָס איז מַעֲרַעַר, פֿאַרוואָס, ווייל פֿון דעם האָט מען מער עוֹלָם הַבָּא, בַּעֲוֹלָם הַבָּא איז דאָס מער, ווייל מ'איז דאָ גאָרנישט נִהְנֶה דערפֿון אויף דעם עולם, ווייל שְׂכָר עוֹלָם הַבָּא זענען מער [פֿון] די שְׁנֵי עֲרֵלָה, פֿאַרדעם האָט מען דאָס געלאָזט. נו פֿאַרוואָס דען [זעט מען אַז] דאָס שטייט דאָךְ גאָרנישט אין די תּוֹרָה.

²⁵ ועיין בגמרא עירובין (ג): אמר רבי אחא בר חנינא, גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שאין בדורו של רבי מאיר כמותו, ומפני מה לא קבעו הלכה כמותו, שלא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו וכו'. תנא, לא רבי מאיר שמו אלא רבי נהוראי שמו, ולמה נקרא שמו רבי מאיר, שהוא מאיר עיני חכמים בהלכה.

קיג

[דעס] האָט ער געפרעגט פאַרוואָס כשקבלתם את התורה אמאי לא בעיתו בשכרם לעולם הבא, עטס האָטס נישט געבעטן קיין עולם הבא גאַרנישט. זעהסט דאָך [מטעמא דערלה כי שכר עולם הבא הוא חשוב יותר].
נו ממה נפשך, צום סוף לאָזט זיך אויס אַז גאַרנישט, [ס'איז] אַ זאָך וואָס ס'איז נאָר בלויז עולם הבא, ס'איז גאַרנישט דאָ בעולם הַזֶּה, און דאָס שטייט גאַרנישט אין די תורה.

קיד

איבערדעם איז דאָס אַ סתירה [אלו הענינים מאחד לחבירו].
איבערדעם דאָס זענען די צוויי שאַללות, וואָס איינס איז מַחֲזִיק דאָס אַנדערע ליד.

קטו

אבל באמת מי שהוא מאמין בדברי חז"ל ונסתרות שבתורה, לא קשה לו כל זה, כי שפיר נזכר בתורה גם שכר עולם הבא אָבער דער אָמת איז עס אַלץ נאָר [שווער פאַר אים] ווייל ער איז אַ מין.
אָבער דער וואָס ער גלייבט [בדברי חז"ל בתורה שבעל פה, ובנסתרות התורה, פאַר אים] איז נישט קִשָּׁה די אַלע קִשְׁיוֹת^ל. [ולכן לא השיב לו רבי מאיר כלום]^ל.

ריג

ברכת הקודש

השם יתברך ירחם :

מ'זאָל זיין דבוק אין די תורה הקדושה, און אין דרך האמת.
מ'זאָל די זכיה האבן [אז אויך] ביו ביאת המשיח - ביז דערווייל, ביז דערווייל - מ'זאָל זיך נישט אויסגליטשן, [נאָר] מ'זאָל גיין אין דרך האמת.
מ'זאָל מיר די זכיה האבן נאָך צו טון תשובה שלימה פארן בורא כל עולמים.
מ'זאָל מיר די זכיה האבן מקבל זיין פני משיח צדקנו בנחת ובשמחה, ובאנפין נהירין.
במהרה זאל מיר זוכה זיין צו זען התרוממות קרן התורה וישראל, בהתגלות כבוד שממים עלינו, במהרה בימינו אמן.

^ל דעל טעם מצות ערלה הקשה מדוע נאסרו פירותיה באכילה, והרי בכך נמנע מהאדם שכר עולם הזה, ובעל כרחך תאמר כי שכרו הרבה מאד לעולם הבא, ואם כן תקשי קושיתו השניה מדוע אין שכר העולם הבא מפורש בתורה. (דברי יואל).

^ל כי באמת שפיר נכלל בברכות שבתורה גם שכר עולם הבא, וכדברי השל"ה הק' דלעיל. ועוד דלהמאמין שגי לו הקבלה והאמונה בדברי חז"ל ששם מפורש להדיא גם שכר עולם הבא, ושהוא העיקר.

^ל ולהלן בהדרוש (השייך לחלק ג' של הקונטרס) בביאור המדרש פליאה באופן שני, האריך רבינו יותר בענין זה, אמאי לא מצינו ששייב לו ר' מאיר על זה.

